

Clădirea Academiei Mihăilene sub iminența demolării. Un memoriu ignorat

Ion TODERAȘCU

Cuvinte cheie: memoriu, academie, profesori, știință, cultură

Note de editor

Sunt, acum, 50 de ani de când, în iunie 1963, o casă istorică, care găzduise o „școală înaltă” a „căzut” sub furia mașinilor distrugătoare puse în mișcare de proletcultismul regimului comunist. Sub deviza „sistematizării”, devenită politică de partid și de stat, au fost sacrificate, în anii '60 ai secolului XX, edificii care, protejate, consolidate și întreținute, ar fi făcut trecutul mai vizibil, mai contemporan.

Demolarea clădirii Academiei Mihăilene a fost o decizie dintre cele mai aberante, pe care istoria n-o va ierta niciodată. Aflată în centrul orașului Iași, găzduind atunci Filiala Iași a Academiei Republicii Populare Române, construcția reținea atenția publică printr-o particularitate arhitectonică: „cupola de inspirație turco-bizantină”¹. Pentru cei avizați însă, acest edificiu marca începutul organizării învățământului în limba națională. De aceea, vestea că centrul urbei noastre va fi sistematizat² și că victimă urma să fie și

¹ Spre jumătatea secolului al XIX-lea, orașul Iași a fost înzestrat cu încă o instituție-lemnă, Academia Mihăileană (inaugurată în iunie 1835). Localul acestei școli superioare a parcurs un itinerar complicat, până a se ajunge la edificiul cu o „cupolă de inspirație turco-bizantină”. Două case boierești cumpărate de la spătarul Cazimir, în octombrie 1834 (unde este acum ceea ce ieșenii numesc „blocul TAROM”) și de la moștenitorii serdarului Voinescu, în iunie 1837 (aflată pe locul de astăzi al Colegiului Național) aveau să constituie un ansamblu de școală („Casele Cazimir”), administrație și internat („Casele Voinescu”). Din motive practice, comunicarea între cele două corpuri, dar și de estetică arhitectonică, a fost construit un arc de legătură, inaugurat în septembrie 1845. Corpul-internat a fost demolat în 1890, locul fiindu-i luat de edificiul Colegiului Național de astăzi. Tot atunci a fost dărâmat, din motive de siguranță și *arcu*, care dăduse un farmec aparte zonei centrale a orașului nostru (Pentru toate acestea, Gabriel Bădăraș, *Academia Mihăileană, 1835-1848*, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 82-85).

² Demolarea clădirii Academiei Mihăilene era prefigurată încă din vara anului 1960, când a fost organizată, la sediul Sfatului Popular al orașului Iași din strada Vasile Alecsandri nr. 14, expoziția „Schită de sistematizare a orașului Iași – 1960” (Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Fond Rectorat, Corespondență, II, 1960, f. 101). La 11 decembrie 1962, 16 martie 1963 și 29 aprilie 1963, Rectoratul Universității „Alexandru Ioan Cuza” era solicitat să asigure cazarea la „Casa de oaspeți Balmuș” a unor specialiști de la Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistematizare de pe lângă Consiliul de

monumentul școlar al cărui nume amintea de principele fondator, Mihail Sturdza, a produs o stare emoțională în rândul intelectualilor, mai cu seamă în mediul academic. O reacție era de așteptat. Nu putea fi vorba însă, atunci, în anii dictaturii dejiste, de o împotrivire de tip *rezistență*, care ar fi avut consecințe dintre cele mai grave. S-a ales *singura cale posibilă, aceea a memoriilor*. A fost o acțiune prudentă, ponderată, care să lase speranța unei finalizări pozitive, salvatoare.

Memoriul inițiat de Filiala Iași a Academiei (opt pagini dactilografiate, nesemnat) trimis, mai întâi, mediului universitar, la începutul lunii martie 1962, pentru a se realiza o acțiune consonantă, a fost gândit și finalizat, eminamente, pe argumente ce țin de respectarea trecutului istoric. Un *trecut* pe care regimul comunist și l-a asumat treptat și prin care, în faza „maturității depline”, aceea a „comunismului național”, a voit să se legitimeze.

Școală superioară în limba națională, Academia Mihăileană a fost, citim în *memoriu*, o instituție necesară, care trebuia să răspundă imperativelor timpului, „să pregătească ingineri pentru a pune în valoare bogățiile solului și ale subsolului, profesori, medici, avocați, judecători, artiști plasticieni, funcționari superiori pentru instituțiile nou create pentru sănătatea publică”. *Memoriul* sintetizează, „urmând firul cronologic”, curricula academică și profesorii (Eftimie Murgu, Christian Flechtenmacher, Charles Maisonabe – fost rector al Academiei, Iacob Cihac – participant la congresele naturaliștilor de la Freiburg, 1838 și Erlangen, 1840, Ion Ghica, Alexandru Costinescu, Ion Ionescu de la Brad, Mihail Kogălniceanu) care au „acoperit” disciplinele fundamentale, de profil *umanistic* (filosofia, dreptul, limbile străine, economia politică, istoria națională), de *științe ale vieții și pământului* (istoria naturală, geologia și mineralogia), de *științe exacte și aplicate* (geometria analitică și descriptivă, agronomia).

Memoriul, pe care îl reproducem, cu însemnările noastre, la finalul acestor note introductive, a fost elaborat în noul spirit istoriografic, fapt imediat sugerat de limbajul specific epocii comuniste (ceea ce se va numi „limbajul de lemn”). Academia Mihăileană era „o tribună de luptă împotriva reacțiunii feudale”, iar cei care au slujit-o, „ridicați din popor sau, prin concepțiile lor, alături de popor, au fost exponenții progresului social-economic, cultural, au fost exponenții progresului societății...”; „ei au găsit în școală o armă de luptă pentru a lovi în contra vechiului regim și a promova în același timp ideile noi”. Ion Ghica, spirit progresist, care a luptat alături de generația lui tânără „cu prejudecățile și obiceiurile rele [...] ale

Ministri, care soseau la Iași pentru asistență tehnică „în probleme de sistematizare a orașului și regiunii Iași” (Ibidem, Corespondență, II, 1962, f. 59; Corespondență, I, 1963, f. 413 și 447).

bătrânilor și ale boierilor...” și „multă rugină a curățat după mulți”, manifesta, totuși, „unele limite ale concepției sale, datorită apartenenței sale de clasă”. Cursul de istorie națională al lui Mihail Kogălniceanu a pus „pentru prima dată pe primul plan poporul, făuritor de istorie”, poporul „izvorul tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără de care stăpânii n-ar fi nimică...”. Cum se vede, ideea „luptei de clasă” nu putea lipsi dintr-un memoriu cu o asemenea miză.

În finalul *Memoriului* se opina „... ca acest local să rămână așa cum se află astăzi, chiar dacă din cauza lui va suferi într-o mică măsură alinierea străzii. Exemple de acest fel sunt în multe din marile orașe europene: în U.R.S.S., R.S. Cehoslovacă, R.P. Polonă, R.P. Ungară ș.a.” (subl. ns. I. T.). Trimiterea se făcea la țări din „lagărul socialist” pentru a fi, cu adevărat, convingătoare. Și, pentru a cultiva și sensibiliza vanitatea „organelor de partid și de stat”, a trebuit să se adauge că Iașul „se dezvoltă tot mai mult în anii contemporaneității, sub atenta grijă a Partidului, atât din punct de vedere economic, cât și cultural...”, dar că el „va rămâne totuși în istoria poporului nostru și cu tradițiile lui de cultură și luptă progresistă din prima jumătate a secolului al XIX-lea”. Iașul, „oraș care până în zilele eliberării țării noastre, în cele mai grele momente a știut să lupte împotriva întunericului și a reacțiunii. În acest patrimoniu al culturii ieșene și moldovene, parte integrantă a culturii românești, Academia Mihăileană ocupă un loc de cinste, binemeritat”.

*

Ideea recuperării acestui *memoriu* a venit în timpul și în mediul organizării Muzeului Universității din Iași, în anii care au precedat *Jubileul 150* (1860-2010). „Școala înaltă” înainte de universitate, segment din structura Muzeului Academic, însemna, fundamental, Academia Mihăileană. Așa mi-am amintit de tensiunea care a precedat actul demolării „Școlii Sturdzene”.

Deciși să sacrifice, „din interese superioare” acest edificiu - simbol, „cei de la Partid” au voit să-și alăture, ca părtași la această decizie, oameni reprezentativi din învățământul academic și din instituțiile culturale. Între cei consultați a fost și Profesorul Dimitrie Berlescu, atunci (în anii '60) prorector al Universității noastre, istoric modernist, eminent cunoscător al istoriei Universității din Iași. Cu puțin timp în urmă, la Centenarul Universității (1960), colaborase la cartea de istorie aniversară (pe care a și coordonat-o discret) pentru care a scris cel mai întins și documentat studiu. Așadar, era un om - cheie, a cărui opinie interesa major, fie și pro-forma, pentru argumentarea și „acoperirea” deciziei. Iar opinia Profesorului

Berlescu trebuia să fie în consonanță cu aceea a „Partidului”. Și a fost, dar obținută prin presiune, care era metoda cea mai eficientă.

Profesorul Dimitrie Berlescu era un om introvertit, temperat și foarte rațional. El a voit să știe de la interlocutorii săi, activiști de partid (trei la număr, probabil „de la raion”, „de la regiune” și „de la centru”), ce studii au și care le este părerea despre *școală*, în general. Răspunsurile au fost cele la care se aștepta. Studii primare, școli profesionale și, într-un caz, „facultatea muncitorească”. De unde Profesorul nostru a conchis imediat și le-a spus-o direct, pentru a-i umili: „de asta vreți să dărâmați Academia Mihăileană”. A fost o atitudine demnă, care îi cinstește posteritatea³. Cred, rememorând atmosfera aceluși moment (la care am fost, parțial, martor în toamna târzie a anului 1962), că decizia sacrificării acestei clădiri istorice era deja luată, „vizita de lucru” la Rectoratul Universității „Alexandru Ioan Cuza” fiind una absolut formală. Actul scris al acestei întâlniri a fost redactat în spiritul și litera *puterii*: sistematizare cu orice preț. Profesorul și prorectorul Dimitrie Berlescu fusesse învins, desigur ca și alte personalități superioare ale Iașului de atunci, de reprezentanții regimului politic totalitar. Buldozerul se putea pune în mișcare, ceea ce s-a și întâmplat în iunie 1963⁴.

³ Socotesc de datoria mea să apăr imaginea în posteritate a Profesorului Dimitrie Berlescu, dascăl eminent al studenției mele și îndrumător cu tact în primii mei ani de activitate universitară. Profesorul Berlescu a fost o „personalitate model”, un „om al generoaselor imbolduri”, un „lider recunoscut al familiei istoricilor ieșeni”. Păstrez imaginea unui om demn, departe de a se umili în fața *puterii*. De aceea, consider că este dureros să pot citi într-o carte despre oameni și locuri din orașul Iași de altădată, altfel scrisă cu dăruire și multe informații folositoare: „Regretatul nostru prieten, profesorul Constantin Botez povestea cum istoricul Dimitrie Berlescu (1909-1974) a îngenuchiat în fața unui potentat al acelor vremuri, implorând să nu se dărâme localul fostei Academii Mihăilene” (Constantin Ostap, Ion Mitican, *Cu Iașii mână-n mână...*, vol. 2, Iași, Editura Dosoftei, 1997, p. 175). Profesorul Berlescu, așa cum l-am cunoscut, nu putea face un asemenea gest. Era departe de firea și de demnitatea lui. Profesorul Constantin Botez, pe care l-am cunoscut suficient de bine, era un om exaltat, care exagera, hiperboliza faptele și evenimentele. De aceea, se impune prudență atunci când sunt folosite relatările lui.

⁴ Pe locul rotondei Academiei Mihăilene a fost înălțat un mic monument comemorativ, inaugurat la 16 iunie 1995, când se împlineau exact 160 de ani de la deschiderea acestei școli superioare (16 iunie 1835). Inițiativa ridicării monumentului-simbol în piatră aparține „Asociației pentru Conservarea și Reevaluarea Monumentelor Istorice și a Siturilor” (ACREMIS). Președinte și, în același timp, consilier estetic și manager al acestei acțiuni a fost profesorul univ. dr. Gheorghe Macarie. Lucrarea, sponsorizată de prințul Dimitrie Sturdza (Elveția), strănepot al domnitorului Mihail Sturdza, a fost proiectată de arhitectul Nicolae Munteanu, iar profilul în marmură al domnitorului fondator și efigia Academiei Mihăilene sunt opera sculptorului Constantin Crengăniș (Informații comunicate de prof. univ. dr. Gh. Macarie).

Monumentul, conceput ca un *memento* al unei demolări nejustificate, este totodată și un omagiu adus învățământului românesc. Sunt rememorați, în piatră, ctitorii (Mihail Sturdza și Gheorghe Asachi) și profesorii care au oficiat la această instituție înaltă: „Academia Mihăileană. 1835-1847. Instituție de învățământ superior ctitorită de domnitorul

*

Restituirea „în integrum” a traseului acestei decizii, cine dintre intelectualii de frunte și „cu poziție” din orașul Iași s-a implicat și ce atitudine a avut este, socotim în acest moment, imposibil de recuperat. Arhivele de partid (orășenească, raională, aceea a „regiunii de partid”) sunt undeva, nu se știe unde, dacă mai sunt⁵. Arhiva Serviciului de Urbanism al Primăriei Iași a fost arsă pentru anii 1960-1975. Adică, exact pentru perioada care ne interesa. Arhiva de la Habitat Proiect S.A. nu este accesibilă persoanelor private. Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, surprinzător, nu păstrează nimic, nici măcar în Fondul „Gheorghe Ungureanu”, mulți ani director aici, din ceea ce interesează acest demers. Și este de două ori surprinzător, dacă ne gândim la personalitatea, cu totul remarcabilă, foarte „vizibilă” în cotidianul ieșean și național a istoricului-arhivist Gheorghe Ungureanu. Un asemenea om nu putea să fie ocolit, opinia lui era dintre cele „cu greutate”. Unde sunt documentele în cauză? Să fi fost voit pierdute pentru că lezau posteritatea celor implicați? Totul este posibil.

Mihail Sturdza (1834-1849) în urma neobositorilor stăruințe ale lui Gheorghe Asachi. Edificiul a fost (nejustificat) demolat în 1963. Aici au predat și luminat cu harul lor Eftimie Murgu, Mihail Kogălniceanu, Ion Ghica, Damaschin Bojincă, Dimitrie Asachi, Iacob Cihac, Iosif Adler, Theodor Codrescu, Ion Cîmpineanu, Vasile Fabiu, Christian Flechtenmacher, Gustav K. Freiwald, Dimitrie Gusti, Ion Ionescu de la Brad, M. Löffler, Giovanni Schiavoni, M. Singurov, N. Măcărescu, Anton Velini, Iancu Albineț” (Cf. Constantin Ostap, Ion Mitican, *op. cit.*, p. 177-178).

În 1978, când s-au sărbătorit 150 de ani de la înființarea, în 1828, a ceea ce s-a numit Gimnaziul Vasilian (textul de celebrare îl numește „Liceul Național”), de fapt o reorganizare a Colegiului Vasilian (1640), se propusese ca „spre cinstirea înaintașilor și a Academiei Mihăilene să punem pe noul edificiu din fața Liceului Național o placă memorială, pentru ca cei ce vin să știe de la noi ceea ce a fost” (Cristofor Simionescu, *Gânduri*, vol. I, Iași, Editura Junimea, 1978, p. 106).

Centenarul înființării Academiei Mihăilene (1835-1935) trecuse aproape neobservat. Ceea ce trebuia să fie un *jubileu*, n-a produs nici un interes, nici o întoarcere în timp pentru o evocare pe măsura evenimentului. Tăcerea aceasta l-a întristat pe Gheorghe I. Brătianu, care nu înțelegea cum de „nu s-au aflat în nici un buget sumele necesare sărbătoririi unui veac de la înființarea unui așezământ de cultură ce a dat naștere, în decursul vremii, Universității ieșene și Liceului Național” (Gheorghe I. Brătianu, „Un centenar care nu s-a sărbătorit: înființarea Academiei Mihăilene”, în Idem, *Studii și articole de istorie*, Ediție îngrijită de Victor Spinei și Alexandru-Florin Platon, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2010, p. 375-376).

⁵ Un *proces-verbal* „al uneia dintre ședințele în care s-a hotărât demolarea” a fost cândva văzut (Mircea Radu Iacoban, *Puterea ingrată la români*, Biblioteca revistei Cronică, nr. 2, Iași, 1990, p. 70). Evident, era vorba despre o ședință „la nivel înalt”. Și, continuă Mircea Radu Iacoban: „m-am îngrozit. Nu atât decizia în sine, ci precaritatea argumentării, modul în care funcționa <<democrația de partid>> și se înfoia mecanismul puterii abuzive, incultura ca factor decizional, suficiența ca regulă a jocului...” (*Ibidem*).

Arhiva Rectoratului Universității „Alexandru Ioan Cuza” (Correspondență, Vol. I, 1962, filele 317-324) păstrează, în dactilogramă, un *memoriu*, nesemnat, intitulat *Clădirea Academiei Mihăilene*. A fost primit de Rectoratul Universității, cum spuneam și mai sus, din partea Filialei Iași a Academiei Republicii Populare Române în scopul unei acțiuni solidare, ceea ce s-a și obținut. Înregistrat pe 13 martie 1962, „Memoriul privind însemnătatea istorică a clădirii Academiei Mihăilene” a fost asimilat prin rezoluția: „Conducerea Universității este de perfect acord cu acest memoriu”. Semnează Rectorul matematician Ion Creangă (vezi copia adresei în *Anexă*).

Înaintat „organelor de partid și de stat”, acest document nu a sensibilizat prin nimic și nu a produs nici o stare emoțională potențată, pentru care *trecutul* se limita, în anii aceia, la istoria mișcării muncitorești și a Partidului Comunist Român. În rest, la vremuri noi, „sistematizare”, indiferent de prețul sacrificiului.

*

Deoarece textul *memoriului* prezentat aici are doar o valoare istorică, de atitudine față de un „atentat” la moștenirea culturală, nu și o valoare de natură filologică, am actualizat ortografia. Am socotit că astfel textul devine mai inteligibil. Am intervenit în text pentru unele întregiri și completări, marcate de noi prin paranteze unghiulare. Între acestea și unele prenume mai puțin obișnuite (ex. abrevieri precum: Sc. pentru Scarlat; Chr. pentru Christian; I. pentru Iacob; P. pentru Petrache; A. pentru Anastasie). Am adăugat, totodată, și prenumele la două patronimice (Șincai și Stahi). De asemenea, am intervenit pentru unele explicitări și îndreptarea unor erori (ex. dezacorduri), inclusiv cele tehnice, textul dactilogramei nefiind corectat cu atenție. Poate nu așa au stat lucrurile cu exemplarul trimis celor „de sus”. Am scris cu caractere italice și cu inițială majusculă denumirile disciplinelor de învățământ și ale Facultăților, pentru a stimula, astfel, atenția lectorului. Am transcris cu literă bold unele pasaje din finalul *Memoriului*, precum acelea unde se solicită „ca acest local să rămână așa cum se află astăzi...”. Tacit am pus virgule unde am socotit a fi necesare și le-am eliminat de unde erau de prisos, aceasta pentru acuratețea și o mai facilă asimilare a textului.

Notele anonimului autor al acestui *memoriu*, numerotate paginal, au fost renumerotate de noi în continuare. Am făcut-o din motive tehnice. Nu am intervenit deloc în sistemul de întocmire a aparatului critic de către autorul *memoriului*.

Notele noastre, pe care le-am socotit absolut necesare, sunt plasate la sfârșitul textului *memoriului* și marcate cu literă minusculă. Am reprodus, în *Anexe*, adresa primită de Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” la 13

martie 1962 și, de asemenea, prima și ultima pagină ale dactilogramei *memoriului* aici prezentat și comentat. Am completat această restituție cu imagini ale edificiului Academiei Mihăilene, cu și fără arcul de legătură dintre cele două corpuri ale instituției.

*L'édifice de l'Académie Mihaileana
sous l'imminence de la démolition. Un mémoire ignoré*

(Résumé)

Mots clé : mémoire, académie, professeurs, science, culture

Il y a 50 ans, plus précisément en juin 1963, l'Académie Mihaileana, une maison chargée d'histoire, inaugurée en juin 1835, a été démolie sous le prétexte de la « systématisation » de la ville de Iași. Ce fut une décision des « organes de parti et d'Etat » communistes qui ne sera jamais pardonnée par l'histoire.

Cet édifice à architecture remarquable conférait un charme particulier à la zone centrale de la ville. Mais ce bâtiment avait, surtout, abrité une « haute école », qui s'identifiait au début de l'organisation de l'enseignement en langue nationale.

La nouvelle que l'Académie Mihaileana allait être démolie avait jeté le trouble dans le milieu culturel de Iași, académique, en particulier. Faute de possibilité de prévoir une autre solution pour la sauver, la Filiale de Iași de l'Académie de la République Populaire de Roumanie (qui fonctionnait depuis 1949 dans le bâtiment même de l'ancienne Académie Mihaileana) a initié un *Mémoire* adressé aux facteurs de décision de l'Etat roumain et du Parti communiste, lequel a été d'abord envoyé au milieu universitaire afin de mener une action convergente.

La *pétition* a été conçue et finalisée entièrement à partir d'arguments relevant du respect du passé historique. L'Académie Mihaileana, écrivait-on dans le document, a été une institution nécessaire, qui devait répondre aux impératifs du temps, « former des ingénieurs pour mettre en valeur les richesses du sol et du sous-sol, des professeurs, des médecins, des avocats, des juges, des artistes- peintres, de hauts fonctionnaires pour les nouvelles institutions créées pour la santé publique ». Le *Mémoire* présentait une synthèse chronologique des programmes académiques et des professeurs qui ont enseigné les disciplines des filières de *sciences humaines, sciences de la vie et de la terre, sciences exactes et appliquées* : Eftimie Murgu, Christian Flechtenmacher, Charles

Maisonable – ancien recteur de l'Académie –, Iacob Cihac – participant aux congrès des naturalistes de Freiburg (1838) et d'Erlangen (1840) –, Ion Ghica, Alexandru Costinescu, Ion Ionescu de la Brad, Mihail Kogălniceanu.

À La fin du *Mémoire*, qui se trouve dans l'Archive du Rectorat de l'Université « Alexandru Ioan Cuza » de Iași, on formulait la conclusion que « Pour l'activité scientifique, pour les idées avancées qui ont pris naissance sous la coupole de cet édifice [...] ce local doit rester, à notre avis, tel qu'il est aujourd'hui... ». On y ajoutait que la ville de Iași « restera pourtant dans l'histoire de notre peuple avec ses traditions de culture et de combat progressiste de la première moitié du XIX-e siècle » et que « dans ce patrimoine de la culture yassiotte et moldave, partie intégrante de la culture roumaine, l'Académie Mihaïleana occupe une place d'honneur bien méritée ».

Adressé aux « organes de parti et d'Etat », ce *mémoire* n'a point sensibilisé ceux qui détenaient alors le *pouvoir*, pour qui le *passé* se limitait à l'histoire du mouvement ouvrier et du Parti Communiste Roumain et qui, par conséquent, n'ont eu aucune réaction positive.

En 1963, les bulldozers mis en marche par la politique prolétcultiste du régime communiste ont démoli l'édifice de l'Académie Mihaïleana, l'un des symboles de la ville académique de Iași.

ANEXE

CLĂDIREA ACADEMIEI MIHĂILENE
(Astăzi sediul Filialei Academiei R.P.R. Iași)
-Str. Filimon Sîrbu 7-

Între puținele imobile cu o arhitectură mai deosebită de la începutul secolului al XIX-lea se păstrează și clădirea fostei Academii Mihăilene.

Hrisovul domnitorului Sc<arlat> Calimah din 8 august 1797 întărește sulgerului Petrache Cazimir un loc de casă în mahalaua Talpalarilor, lângă biserica cu același nume⁶. La data de mai sus, Petrache Cazimir avea numai un loc de casă. Planul lui Bajardi din 1819 (o copie a acestui plan se află la Biblioteca Centrală, secția stampe) menționează casa Petrache Cazimir din mahalaua Talpalarilor. Rezultă că între 1797 și 1819 s-a clădit actualul sediu al Filialei Academiei R.P.R. Iași.

După focul din 1827, care a pustiit o mare parte din orașul Iași, a ars și palatul domnesc (pe locul căruia se află astăzi Palatul Culturii), domnitorul Ioniță Sandu Sturdza^a s-a mutat în casele P<etrache> Cazimir,

⁶ Arh. Stat. Iași, pachet 22.

unde a stat până la sfârșitul domniei⁷. Deci, această clădire a servit ca reședință domnească mai bine de un an.

În 1841^b clădirea actualului sediu al Filialei a fost legată de imobilul de vis-à-vis, unde era internatul Academiei Mihăilene, printr-un arc deasupra străzii⁸.

În 1890 s-a dărâmat acest arc și cu această ocazie s-au găsit medalii comemorative, cu chipul domnitorului M<ihail> Sturdza, alături de actul comemorativ distrus. Aceste medalii au fost trimise la acea dată Academiei Române.

Pe scurt, aceste<a> sunt datele referitoare la clădirea Academiei Mihăilene.

Dar această clădire se impune istoriei nu prin importanța ei arhitectonică, ci prin faptul că în incinta ei s-au ținut primele cursuri de învățământ superior în limba română de pe teritoriul R.P.R., în acest timp Academia Mihăileană fiind și o tribună de luptă împotriva reacțiunii feudale, militând pentru promovarea unei științe legate de practică, pentru victoria libertății sociale și naționale, idei înaintate pentru acea epocă, dar și cu limitele epocii respective.

Academia Mihăileană și-a deschis cursurile în iulie 1835, la 16 iunie s-a făcut inaugurarea solemnă^c a acestui așezământ de cultură în clădirea ocupată astăzi de Filiala Iași a Academiei R.P.R. Un merit deosebit de important în înființarea Academiei l-a avut cărturarul Gheoghe Asachi, figură luminoasă a renașterii noastre culturale^d.

Tendința de a se ajunge la un învățământ superior în Moldova apare din hrisovul lui Ioniță Sandu Sturdza din 1828, un învățământ superior limitat, în sensul restaurării vechii academii domnești și tot în acest sens este concepută și de către Regulamentul Organic, care la art. 419 prevedea înființarea „vechii Academii Vasiliene întemeiată la mănăstirea Trei Ierarhi de Vasile Lupu”^e.

Trebuie subliniat faptul că la acea dată, începutul sec. al XIX-lea, prin termenul *academie* se înțelegea învățământ superior (subl. ns. I.T.).

Dezvoltarea social-economică, politică și culturală a Moldovei impunea crearea unui învățământ superior, care să pregătească ingineri pentru a pune în valoare bogățiile solului și ale subsolului, profesori, medici, avocați, judecători, artiști plasticieni, funcționari superiori pentru instituțiile nou create, pentru sănătatea publică.

Această academie putea fi o instituție de progres, care corespundea acestor necesități obiective ale epocii, sau să rămână o instituție feudală, așa cum o dorea clasa dominantă. Epoca istorică, de ascuțire a crizei feudale și

⁷ Hurmuzachi, XXI, 10 (Rap. cons. austriac).

⁸ Albina Românească, nr. 84 din 23 oct. 1841.

de dezvoltare a relațiilor capitaliste și-a imprimat pecetea asupra acestei instituții. Slujitorii Academiei, fie profesori care au predat științele umanistice, sau profesori de științele naturii, au fost elemente înaintate, mulți din ei au luptat în rândurile Revoluției de la 1848. Ridicați din popor, sau prin concepțiile lor alături de popor, au fost exponenții progresului social-economic, cultural, au fost exponenții progresului societății. Fie adepți ai unei explozii revoluționare, după o lungă perioadă de acumulări cantitative și calitative, fie adepții înlocuirii vechiului regim pe calea reformelor, ei au găsit în școală o armă de luptă pentru a lovi în contra vechiului regim și a promova în același timp ideile noi.

Încercăm să dăm o sumară imagine a progresului științei și a ideilor progresiste la Academia Mihăileană, pentru a fixa locul pe care-l ocupă aceasta în cadrul culturii românești. Urmăm firul cronologic.

Pe lângă cursurile gimnaziale și umanitare^f cu care a început Academia Mihăileană, apar cursuri extraordinare de „inginerie și zugrăvitură” în anii 1835-1836. În 1836, băănățeanu<l> Iftimie Murgu, luptătorul de mai târziu în rândurile revoluției transilvănene de la 1848, acela care în strânsă legătură cu N. Bălcescu a militat pentru unirea revoluției maghiare cu cea transilvană împotriva dușmanului comun, Imperiul Habsburgic, a deschis cursul de filosofie. Aici, la Iași, și-a arătat concepțiile sale progresiste, <fapt pentru care a fost> îndepărtat din învățământ și din Moldova de către domnitorul Mihail Sturdza. Tot în 1836 au început și cursurile de drept ale lui Chr<istian> Flechtenmacher, care se ridicau împotriva regimului abuziv și de corupție existent atunci în Moldova. Drept urmare a acestei atitudini, Flechtenmacher a fost înlocuit și din funcția de profesor și din cea de jurisconsult a<l> statului moldovean.

Francezul Charles Maisonabe, numit rector al Academiei în 1837, a predat, pe lângă limba franceză și „dreptul public și internațional”. Dar din cauza ideilor sale înaintate este demis în anul următor, atât din calitatea de rector, cât și din cea de profesor.

După 5 ani de existență, Academia Mihăileană capătă profilul mai precis de învățământ superior: se face o delimitare între cursurile „de liceu”, „collegia” și cele superioare a<le> „Academiei” cu cele trei facultăți^g.

Se înmulțesc cursurile de științele naturii și științele umaniste. În anul 1842, cehul Iacob Cihac, care se stabilise în Moldova, începe cursul de *istorie naturală* cu elevii anului I ai Facultății de Filosofie; de altfel, Cihac, încă din 1837, predă această disciplină la clasele gimnaziale. El tipărește, chiar în 1837, un curs de *Istorie naturală*, primul curs de acest gen tipărit în limba română. Meritul lui constă în faptul de a fi legat partea teoretică a acestui studiu de practică. Singur sau în colaborare cu alți specialiști a studiat izvorul de ape feroase de pe malul râului Negrișoara (Suceava), precum și izvoarele de apă sărată de la Bălățești. Ca sol al tinerei științe românești,

I<acob> Cihac a participat la congresele naturaliștilor de la Freiburg (1838) și Erlangen (1840)^h, unde a făcut cunoscut stadiul de dezvoltare a științelor și a școlii de la noi, legând strânse relații științifice cu învățații Europei din acea vreme. În multiplele sale calități, ca profesor, cercetător științific, unul din conducătorii principali ai Societății de Medici și Naturaliști, societate înființată în 1833 și care a contribuit în mod substanțial cu cadre didactice pentru cursurile de la Academia Mihăileană, I<acob> Cihac are un rol important în dezvoltarea științei strâns legată de dezvoltarea economică a Moldoveiⁱ.

Deschiderea, la 12 octombrie 1842, a *Cursului de geologie și mineralogie* la Academia Mihăileană de către I. Ghica subliniază, încă o dată, că școala moldoveană urmărea să cuprindă, concomitent cu studiile umaniste necesare pentru pregătirea de cadre administrative, și disciplinele necesare pentru formarea cadrelor tehnice care să pună în exploatare bogățiile țării.

În același an, Al. Costinescu^j predă la „clasa de inginerie” *Cursul de geometrie analitică și descriptivă*. Pe linia cursurilor de știință aplicată se plasează deschiderea, la Academia Mihăileană, a *Cursului de agronomie*, în martie 1842, de către Ion Ionescu de la Brad, absolvent al Institutului de agronomie de la Roville (Franța), care alături de un alt agronom al timpului, Leon Filipescu, a militat pentru ieșirea agriculturii Moldovei din stadiul de cumplită înapoiere în care se afla.

Un moment important din viața Academiei Mihăilene poate fi considerat anul 1843, când la 23 noiembrie, Ion Ghica deschidea *Cursul de economie politică*, iar la 24 noiembrie Mihail Kogălniceanu își începea *Cursul de istorie națională*^k.

În cursurile de la Academie și în articolele de la „Propășirea”, <gazetă> atât de des cenzurată, Ion Ghica sublinia necesitatea ridicării economiei, a industriei în special, pentru progresul unei națiuni. Militează pentru „unitatea vămească” a celor două Principate, care reprezenta pentru el o etapă spre unitatea politică. Vorbind despre cursurile ținute la Academia Mihăileană, Ion Ghica arăta următoarele: „Grei, dar plăcuți ani am petrecut noi împreună, mult am luptat noi, tinerii de pe atunci, cu prejudecățile și obiceiurile rele, multe idei greșite de ale bătrânilor și de ale boierilor am spulberat și multe idei moderne am împlântat în spirite; multă rugină am curățat după mulți”⁹. Dar tot acum apar la marele boier Ion Ghica și unele limite ale concepției sale, datorită apartenenței sale de clasă.

Mai mobilizatoare și cu mai mare ecou în mase au fost cursurile de *istorie națională* care au încălzit sufletele tinerilor elevi adunați sub cupola Academiei Mihăilene. Desigur nu au fost pe placul stăpânirii cuvintele lui

⁹ Ion Ghica, *Scrieri*, vol. I, Editura Minerva, 1914.

Kogălniceanu: „Până acum toți cei care s-au îndeletnicit cu istoria națională n-au avut în privire decât biografia domnilor nemaipomenind nimic de popor, izvorul tuturor mișcărilor și isprăvilor și fără de care stăpânii n-ar fi nimică”, sau atacând direct regimul feudal și pe domnitorul care-l reprezenta: „O aristocrație ignorantă sprijinită pe Poartă și pe cler, pe de o parte ține în lanțuri un popor de mai mult de două milioane de oameni; izvoarele de înavuțire publică se întrebuințează în folosul clasei privilegiate...” etc¹⁰.

Cursurile de istorie națională ale lui M. Kogălniceanu, care pentru prima dată puneau pe primul plan poporul, făuritor de istorie, precum și lecțiile lui I. Ghica, în care se arată că „omul nu este desăvârșit, nu este tot ce poate fi decât prin slobozenie” (libertate), desigur că au avut <0> puternică înrăurire asupra ascultătorilor.

Dar M. Kogălniceanu mai are și alte merite, de altfel ca și ceilalți profesori de la Academia Mihăileană. Într-o vreme când nici măcar problemele elementare de cronologie nu erau rezolvate, având la dispoziție doar câteva cronici, însemnările unor călători străini în Țările Române, scrierile unor învățați de peste hotare și istoria netipărită a lui <Gheorghe> Șincai, Kogălniceanu realiza un adevărat salt, făcea un curs complet de istoria Țărilor Române, cu o concepție nouă, modernă. Mihail Kogălniceanu este întemeietorul istoriografiei moderne române și al școlii romantice de la noi, care atribuie istoriei o funcție socială, politică și națională. Este firesc, deci, ca având asemenea profesori, elevul Nicolae Ionescu, la o serbare de sfârșit de an a Academiei, <a> avut curajul¹ să declame versurile cu caracter antiboieresc, de față fiind chiar domnitorul M. Sturdza, care l-a oprit imediat:

„Nobili plini de fantezie mândri în titlu ruginit
De ce-n ură aveți săteanul?
Când a frunții lui sudoare
A născut mărirea voastră și-avuțiilor odoare?”

Când la Academie se recitau asemenea versuri, la Teatrul Național se declama:

„Din Focșani la Dorohoi
Țara-i plină de ciocoi”,

iar conjurațiile antifeudale se țineau lanț.

Ideile progresiste din școală, presă, teatru etc. au determinat pe domn să sugrume acest focar de idei revoluționare, care se dezvoltău între zidurile Academiei Mihăilene.

După multe încercări de desființare a Academiei, la 5 februarie 1847, cu un an înainte de iureșul revoluționar a<l> lui 1848, Academia

¹⁰ M. Kogălniceanu, *Opere*, Ed. Cartojan, p. 73-79.

Mihăileană a fost transformată într-un colegiu francezesc, adică desființată. Se motivează în ofisul domnesc, într-o formă indirectă, cauzele care au dus la desființarea acestei școli înalte, frecventată de multe elemente provenite din rândurile clasei mijlocii, fii de mici funcționari, de mici negustori etc.

Marile dregătorii, spune ofisul domnesc, trebuie să fie ocupate numai de membrii clasei înstărite, adică boierești, aceștia trebuie să aibă și o educație specială. Se ajunge la concluzia că educația trebuie să fie diferită: „Dacă am da acea învățătură treptelor societății care se găsesc în împrejurări deosebite, <este> precum de am voi a supune la una și aceeași hrană vietăți de soiuri diferite”¹¹.

Cea mai completă apreciere cu privire la cauzele care l-au determinat pe Mihail Sturdza să desființeze Academia Mihăileană o dă M. Kogălniceanu: „În 1846 și 1847, spăimântat de programul școalelor, de ideile naționale și liberale care își așezase<ră> focarul în școale, și care prevestea<u> evenimentele de la 1848, domnitorul M. Sturdza, sub cuvânt că școlile nu răspund la așteptările sale și la trebuințele țării [...] au desființat partea cea mai activă din aceste școli, învățământul superior și, ce este mai condamabil, au izgonit și limba națională din învățământul secundar”¹².

Iubitorul de școală și cultură, dar, în același timp, antipașoptistul și antiunionistul Gh. Asachi, apropiat al lui Mihail Sturdza, n-a putut să nu condamne măsura acestuia cu privire la desființarea Academiei Mihăilene, numind-o: „o fatală lovire în dezvoltarea și propășirea învățaturii naționale”.

După Revoluția de la 1848, noul domn, Grigore Ghica^m, cu idei progresiste, desființează colegiul francezesc și face un regulament pentru promovarea învățământului în limba națională și înființarea a patru facultăți. Funcționarea acestor facultăți începe în vechiul sediu al Academiei Mihăilene, învățământul secundar, iar din 24 februarie 1856 se deschid cursurile Facultății Juridice, apoi din anul următor cele ale Facultăților Juridică și Filosoficăⁿ. Aceste Facultăți au funcționat în localul fostei Academii Mihăilene până în anul 1860, când s-a deschis Universitatea din Iași, care va funcționa în imobilul ce se află astăzi în incinta Institutului de Medicină^o.

Printre profesorii care se remarcă în perioada 1856-1860, menționăm pe luptătorul pașoptist ardelean, cunoscut pentru ideile sale antimonarhice, Simion Bărnuțiu, profesor de filosofie teoretică și practică, precum și pentru teoria dreptului, Petre Suci, profesor pentru enciclopedia științelor juridice și politice, iar Alexandru Papiu Ilarian a fost numit la catedra de drept penal, codica penală a Moldovei și procedură penală. De

¹¹ Arh. Stat. Buc., Dos.154/1847, f. 36-40.

¹² M. Of. din 31 oct. 1860, p. 93-94.

asemenea, trebuiesc menționate cursurile de economie politică predate din februarie 1858 de către Gheorghe Apostoleanu.

După înființarea Universității, în actualul local al Filialei Academiei R.P.R.-Iași s-a organizat Pinacoteca cu colecții de tablouri foarte valoroase a<le> unor pictori autohtoni și străini. Pe lângă această pinacotecă s-a dezvoltat și o școală de belle-arte, sub conducerea lui Gheorghe Panaiteanu-Bardasare. S-au distins, ca profesori și prin operele lor portretistul <Constantin> Stahi și pictorul și omul progresist Octav Băncilă. Școala de belle-arte, numită mai târziu Academia de Arte Frumoase^p, a funcționat în acest local până după cel de Al Doilea Război Mondial, iar din 1949 până astăzi imobilul este sediul Filialei Iași a Academiei R.P.R.^q.

Deci, timp de 127 de ani, acest imobil a găzduit cele mai înalte instituții de cultură, care au avut un rol deosebit de important în dezvoltarea istorică a țării noastre.

Menționăm că, în afară de profesorii de la Academia Mihăileană, dintre care am prezentat pe cei mai importanți, trebuie amintiți și unii elevi ai acestei Academii sau a<i> colegiului înființat de Grigore Ghica în localul Academiei, nume strâns legate de dezvoltarea științei înaintate, materialiste, românești. Astfel, Grigore Cobălcescu, care a lămurit multe din problemele geologiei României și a dat o schemă stratigrafică în ce privește formațiunile carpatice, sau marele chimist Petru Poni, un organizator al începuturilor chimiei noastre. Printre elevii lui Grigore Cobălcescu și Petru Poni se numără oameni de știință de mai târziu, mari profesori, deschizători de drumuri noi în țara noastră, ca: D. Brândză, D. Voinov, Emil Racoviță, Grigore Antipa, D. Pompei, A<nastasiu> Obredja, Paul Bujor, Ion Borcea, Petru Bogdan ș.a.

Pentru activitatea științifică, pentru ideile înaintate care s-au frământat sub cupola acestei clădiri, repetăm, nu pentru motive de ordin arhitectonic, deși și acestea ar putea avea și ele valoarea lor, suntem de părere ca acest local să rămână așa cum se află astăzi, chiar dacă din cauza lui va suferi într-o mică măsură alinierea străzii. Exemple de acest fel sunt multe în marile orașe europene: în U.R.S.S., R.S. Cehoslovacă, R.P. Polonă, R.P. Ungară ș.a.

Să nu uităm o clipă că Iașul, care s-a dezvoltat mai mult în anii contemporaneității, sub atenta grijă a Partidului, atât din punct de vedere economic, cât și cultural, va rămâne totuși în istoria poporului nostru și cu tradițiile lui de cultură și luptă progresistă din prima jumătate a sec. al XIX-lea, oraș care până în zilele eliberării țării noastre, în cele mai grele momente a știut să lupte împotriva ȋntunericului și a reacțiunii. În acest patrimoniu al culturii ieșene și moldovene, parte integrantă a culturii românești, Academia Mihăileană ocupă un loc de cinste, binemeritat.

Privind în trecut pentru a documenta importanța pe care au avut-o instituțiile de știință și cultură care și-au avut sediul în actuala clădire a Filialei Academiei R.P.R. Iași, am adus în câmpul cunoașterii fapte de seamă care fac legătura între ceea ce a fost bun în trecut și căpătăm și mai multă siguranță asupra continuității și trăiniciei marilor înfăptuiri contemporane, de construire a unei lumi noi, mai bună, societatea socialistă.

Arhiva Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Fond Rectorat, Corespondență, vol. I, 1962, filele 317-324.

Note:

^a A domnit între 1822-1828.

^b În 1841 a fost pusă „piatra fundamentală”. Finalizarea lucrării a durat mai mulți ani din motive diferite (lipsa fondurilor bănești, schimbarea antreprenorilor etc.). Arcul a fost gata în septembrie 1845 „Recepția finală” s-a făcut la 26 octombrie 1847 (Gabriel Bădăraș, *Academia Mihăileană, 1835-1848*, Iași, Editura Junimea, 1987, p. 84).

^c Gheorghe Asachi s-a îngrijit ca momentul inaugural, de duminică, 16 iunie 1835, să fie întâmpinat „cu toată solemnitatea și cuviința potrivită unui asemenea memorabil și folositor așezământ” (cf. *Ibidem*, p. 85).

^d Gheorghe Asachi a fost un „om de știință”. „Cu el se introduce în Moldova nu numai curentul de instrucție a păturilor largi prin școală [...], dar și o anumită directivă a învățături și anume cea științifică. Spiritul științific începe în țările române cu *Asachi*. De aceea nu este de mirare că în programele Academiei Mihăilene este rezervat un loc foarte larg cunoștințelor pozitive și practice” (Gr. T. Popa, „Dezvoltarea spiritului științific în Moldova și contribuția Academiei Mihăilene la această dezvoltare”, în *Idem, Conștiință și cunoaștere*, vol. II, *Publicistică*, Ediție alcătuită și îngrijită, notă asupra ediției de Dana Baran, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” Iași, Editura „Gr. T. Popa”, Iași, 2010, p. 46). Pe Gheorghe Asachi îl găsim „în toate începuturile intelectuale și industriale ale Moldovei – campion neobosit al inteligenței în timp de jumătate de secol” (Mihail Kogălniceanu). „Nu era pe acea vreme român care să știe atâtea lucruri ca dânsul” (N. Iorga).

^e În 1827, Gheorghe Asachi, revenit în țară de la Viena, și-a reluat locul de referendar la Epitropia Școlilor și împreună cu Veniamin Costachi, Constantin Mavrocordat și viitorul domn Mihail Sturdza au inițiat reorganizarea învățământului în condiții noi și la un nivel superior. Acțiunea lor a fost înscrisă într-o „Anaforă”, pe baza căreia domnitorul Ion Sandu Sturdza a dat, la 28 martie 1828, Hrisovul de înființare a ceea ce s-a numit Gimnaziul Vasilian, în fond o reorganizare, una superioară, a Colegiului de

la Mănăstirea Trei Ierarhi din Iași. Era, spunea hrisovul domnesc, o măsură temporară „până se va închipui o mai îndemânică zidire...” (G. Bădărău, „Din istoria învățământului în Moldova până la înființarea Universității ieșene”, în vol. *Universitatea din Iași. De la modelul francez la Sistemul Bologna*, coord. Gheorghe Iacob, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2007, p. 115-116, 125).

^f În textul original apare inițial dactilografiat „umanioare”. Apoi, corectat cu cerneală, *t* în loc de *o*, a ieșit „umanitare”. Evident, este vorba de *umaniste*.

^g „*Academia Mihăileană a fost o instituție de învățământ cu dublu caracter (= nivel) – preuniversitar (gimnaziu + clasele colegiale – și nu numai decît în înțelesul strict de astăzi) și universitar <<facultățile >>, în primul rînd)*” (G. Bădărău, *op. cit.*, p. 138). Conform actului normativ „Reglement al școalelor publice din Principatul Moldovei...”, din 14 iunie 1835, facultățile Academiei, în număr de trei, erau: Facultatea de Filosofie, de Drept și de Teologie. Legiuirea făcea precizarea că „la drept și teologie se urmează după terminarea filosofiei” (*Ibidem*, p. 136).

^h De la Erlangen, Cihac „se întorcea cu o mulțime de obiecte rare pentru Muzeu” (cf. Gr. T. Popa, *op. cit.*, p. 48-49).

ⁱ Ca și Gheorghe Asachi, Iacob Cihac a contribuit fundamental la introducerea spiritului științific în Principatele Române. Dacă Asachi a fost „omul cârmuitor, deținătorul puterii...”, Cihac a fost „fermentul neastâmpărat, elementul de trezire a interesului, stimulatorul generației sale în direcția științifică”. A fost „o minunată coincidență” să se întâlnească „un medic cult și un inginer iscusit”. Ceh născut în Bavaria (la Aschaffenburg), Cihac „avea o educație nemțească”, Asachi „avea o educație internațională din care făcea parte și învățătura nemțească”. Au fost doi învățați foarte apropiați ca spirit. Nu întâmplător, la cercul „de referate medicale pe care îl înființase Cihac participa și Asachi; că primele ședințe ale societății medicilor – naturaliști s-au ținut la Asachi în casă și că acesta a fost unul din membrii fondatori ai Societății <<Medico-istoriei naturale din Moldova >>” (cf. *Ibidem*, p. 47-48).

^j Alexandru Costinescu a făcut studii la Institutul Politehnic din Viena, unde a învățat „matematica înaltă, fizică, geometrie practică, mecanică, știința mașinilor, arhitectura și înalta astronomie” etc. (cf. *Ibidem*, p. 46).

^k *Cuvânt pentru deschiderea cursului de istorie națională în Academia Mihăileană, rostit în 24 noiembrie 1843.* „Domnilor, spunea în discursul său marele om politic și istoric Mihail Kogălniceanu, când aș fi așa de norocit să dezvolt mai mult în inima d-voastră interesul pentru istoria patriei, m-aș fâli că am sporit în d-voastră și iubirea către patrie și că, prin urmare, am contribuit la păstrarea naționalității; căci ce poate mai mult să ne-o păstreze decît această istorie, care ne arată *ce am fost*, de unde am venit, *ce suntem* și, ca regula de trei, ne descopere și numărul necunoscut, *ce avem să fim*”

(subl. ns. I. T.) (*Prelegeri universitare inaugurale. Un secol de gândire istoriografică românească, 1843-1943*. Antologie, comentarii și note de Ion Agrigoroaiei, Vasile Cristian, Ion Toderașcu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1993, p. 14). La centenarul acestei prelegeri inaugurale (24 noiembrie 1943), Gheorghe I. Brătianu i-a închinat un text comemorativ, tot o prelegere universitară, în care socotea „Cuvântul...” lui Kogălniceanu drept „o piatră de hotar în evoluția istoriografiei” și, totodată „o sinteză a tuturor preocupărilor în legătură cu știința noastră istorică, așa cum s-a dezvoltat în curs de un secol...” (Gheorghe I. Brătianu, „Prelegere comemorativă a împlinirii unui secol de la <<Cuvântul de deschidere>>” (cf. *Ibidem*, p. 384-385).

^j Formulare neclară. Foarte probabil, este vorba despre o eroare de dactilografiere. Corect ar fi fost: „să aibă curajul să declame...”.

^m Grigore Alexandru Ghica: 1849-1853 și 1854-1856.

ⁿ Formulare confuză, pentru că nici realitatea n-a fost deloc limpede. În 1850 a fost dat *Așezământul pentru reorganizarea învățăturilor publice*, sancționat de domn la 1 ianuarie 1851. Actul prevedea un învățământ public integrat, în limba națională, cu o structură tripartită: primar, secundar și superior sau înalt. Învățământul superior ar fi trebuit să se organizeze în patru facultăți (filosofică, juridică, teologică și medicală), adunate într-o instituție care să se numească *academie*, ca în trecut. După 1855 se constată „un proces de structurare instituțională în jurul Facultății Juridice”. În 1855 se pregătea deschiderea cursurilor Facultăților Filosofică și Juridică, așa cum stipula *Așezământul* din 1851, dar la 24 februarie 1856 s-au deschis numai cursurile Facultății Juridice. Cât despre Facultatea Filosofică, printr-o hotărâre din 25 august 1856 a Departamentului Cultelor și Învățăturilor Publice, aflat sub cârmuirea lui Gheorghe Asachi, deschiderea cursurilor acesteia era amânată cu un an. Prin aceeași hotărâre erau suspendate și cursurile Facultății Juridice. Aceste două facultăți își vor începe/reîncepe activitatea pe 18 martie 1857. „În anul 1856-1857 cursurile celor două facultăți erau administrate împreună, de unde indistincția lor” (cf. Florea Ioncioaia, „Înființarea și începuturile universității, 1860-1864”, în *Istoria Universității din Iași*, coord. Gheorghe Iacob și Alexandru-Florin Platon, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2010, p. 132-133).

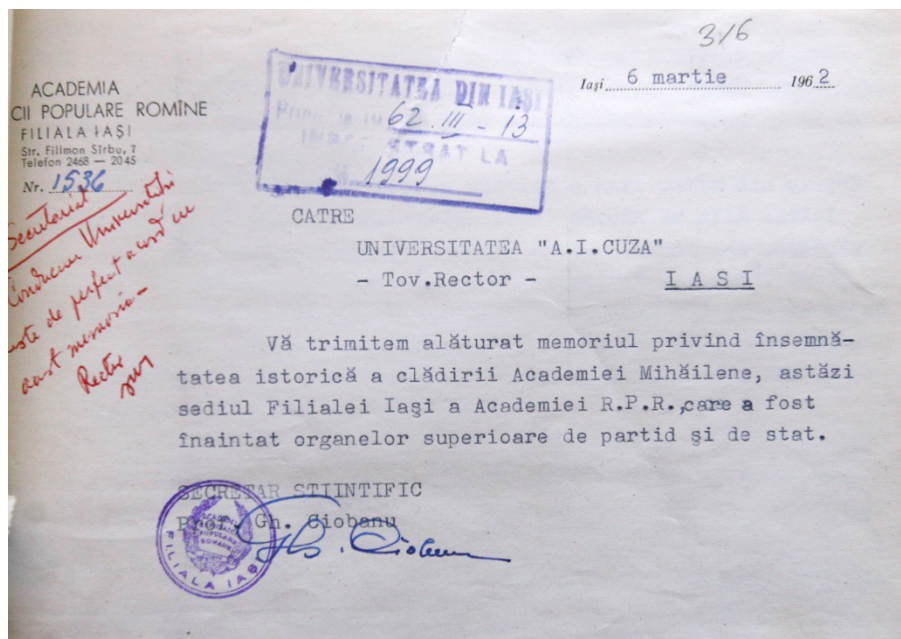
^o S-a numit așa de la Reforma învățământului din 1948 până în 1990, când și-a acreditat numele de Universitatea de Medicină și Farmacie „Grigore T. Popa” Iași.

^p La 21 noiembrie 1940, primarul orașului Iași, dr. S. Poliacu, scria Ministrului Educației Naționale în legătură cu o sesizare primită din partea Academiei de Arte Frumoase - Iași, la data de 13 noiembrie 1940, despre stricăciunile suferite la clădirea Academiei în urma celor două cutremure, din 23 octombrie și 10 noiembrie, „încât ținerea cursurilor cu studenții a

devenit imposibilă; iar la clădirea veche (fosta Academie Mihăileană), la etaj, unde se află situată Pinacoteca Statului, crăpăturile survenite la zidărie amenință, la un nou cutremur, cu dărâmarea...”. Se solicită ca, până la consolidare, Pinacoteca Statului și Academia de Arte Frumoase „să fie mutate provizoriu în localul Fundației Regele Ferdinand” (Serviciul Județean al Arhivelor Naționale Iași, Fond Primăria Municipiului Iași, Imobile, dosar 6-7, fila 31).

^q La 10 iunie 1948, prin decret, Academia Română a fost dizolvată și supusă reorganizării. Ea a devenit instituție de stat și se va numi Academia Republicii Populare Române. De atunci înainte, forul suprem al științei românești va fi supus unei accentuate politizări. Adio autonomie. Textul decretului menționa că Academia „va promova știința și cultura în toate domeniile, în vederea ridicării nivelului material și cultural al poporului” și că „va promova oameni de știință și cultură de valoare etică și democratică”. Noua Academie, în formă acreditată, a început să funcționeze de pe 12 august 1948. Din rândurile ei au fost excluse personalități devenite indezirabile, precum: Lucian Blaga, Ioan Petrovici, C. Rădulescu-Motru, Nicolae Bănescu, Gheorghe I. Brătianu, Silviu Dragomir, Dimitrie Gusti, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaș, Ion Nistor, Simion Mehedinți ș.a. Noul președinte „întronat” a fost Traian Săvulescu (cf. Lucian Boia, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 și 1950*, București, Humanitas, 2011, p. 298-299).

În 1949 a luat ființă Biblioteca Filialei Iași a Academiei R.P.R., care a funcționat în clădirea fostei Academii Mihăilene (cf. *Istoricul Bibliotecii Filialei Iași a Academiei Române*, vol. întocmit de Mariana Ignat, Iancu Brauștein, Valică Mihuleac, Editura Ștef, Iași, 2006, p. 25).

CLĂDIREA ACADEMIEI MIHAILLENE

(Aastăzi sediul Filialei Academiei R.P.R. Iaşi)

- Str. Filimon Sîrbu 7 -

Între puţinile imobile cu o arhitectură mai deosebită de la începutul secolului al XIX-lea se păstrează şi clădirea fostei Academii Mihailene.

Hotărârea domnitorului Sc. Calimah din 8 august 1797 întăreşte sulgerului Petrache Cazimir un loc de casă în mahalaua Talpalariilor, lângă biserica cu acelaşi nume¹. La data de mai sus, Petrache Cazimir avea numai un loc de casă. Planul lui Bajardi din 1819 (o copie a acestui plan se află la Biblioteca Centrală, secţia stampe) menţionează casa Petrache Cazimir din mahalaua Talpalariilor. Rezultă că între 1797 şi 1819 s-a clădit actualul sediu al Filialei Academiei R.P.R. Iaşi.

După focul din 1827, care a pustit o mare parte din oraşul Iaşi, a ars şi palatul domnesc (pe locul căruia se află astăzi Palatul Culturii), domnitorul Ioniţă Sandu Sturdza s-a mutat în casele P. Cazimir, unde a stat pînă la sfîrşitul domniei². Deci această clădire a servit de reşedinţă domnească mai bine de un an.

În 1841 clădirea actualului sediu al Filialei a fost legată de imobilul de vis-a-vis, unde era internatul Academiei Mihailene printr-un arc deasupra străzii³.

În 1890 s-a dăruit acest arc şi cu această ocazie s-au găsit trei medalii comemorative, cu chipul domnitorului M. Sturdza, alături de actul comemorativ distrus. Aceste medalii au fost trimise la acea dată Academiei Române.

Pe scurt aceste sînt datele referitoare la clădirea Academiei Mihailene.

Dar această clădire se impune istoriei nu prin importanţa ei arhitectonică, ci prin faptul că în incinta ei s-au ţinut primele cursuri de învăţămînt superior în limba romînă de pe teritoriul R.P.R., în acest timp Academia Mihaileană, fiind şi o tribună de

1. Arh. Stat Iaşi, pachet 22.

2. Hurmuzachi XXI, 10, (Rap. cons. austriac).

3. Albina Romînească nr. 84 din 23 oct. 1841.

- 8 -

324

Menționăm că în afară de profesorii de la Academia Mihăileană, dintre care am prezentat pe cei mai importanți, trebuie amintiți și unii elevi ai acestei Academii sau a colegiului înființat de Grigore Ghica în localul Academiei, nume strâns legate de dezvoltarea științei înaintate, materialiste, românești. Astfel, Grigore Cobilcescu, care a lămurit multe dintre problemele geologiei României și a dat o schemă stratigrafică în ce privește formațiunile carpatice, sau marele chimist Petru Poni, un organizator al începuturilor chimiei noastre. Printre elevii lui Grigore Cobilcescu și Petru Poni se numără oameni de știință de mai târziu, mari profesori, dechizători de drumuri noi în știința noastră, ca: D.Brinză, D.Voinov, Emil Racoviță, Grigore Antipa, D.Pompei, A.Obredja, Paul Bujor, Ion Borcea, Petre Bogdan ș.a.

Pentru activitatea științifică, pentru ideile înaintate, care s-au frământat sub cupola acestei clădiri, repetăm nu pentru motive de ordin arhitectonic, deși și acestea ar putea avea și ele valoarea lor, sintem de părere ca acest local să rămână așa cum se află astăzi, chiar dacă din cauza lui va suferi într-o mică măsură alinierea străzii. Exemple de acest fel sînt în multe din marile orașe europene : în U.R.S.S., R.S.Cehoslovacă, R.P. Polonă, R.P. Ungară, ș.a.

Să nu uităm o clipă că Iașul care se dezvoltă tot mai mult în anii contemporaneității, sub atenta grijă a Partidului, atît din punct de vedere economic cît și cultural, va rămîne totuși în istoria poporului nostru și cu tradițiile lui de cultură și luptă progresistă din prima jumătate a sec. al XIX-lea, oraș care pînă în zilele eliberării țării noastre, în cele mai grele momente a știut să lupte împotriva întunericului și a reacțiunii. În acest patrimoniu al culturii ieșene și moldovene, parte integrantă a culturii românești, Academia Mihăileană ocupă un loc de cinste, bine meritat.

Privind în trecut pentru a documenta importanța pe care au avut-o instituțiile de știință și cultură care și-au avut sediul în actuala clădire a Filialei Academiei R.D.R. Iași, am adus în cîmpul cunoașterii fapte de seamă care fac legătura între ceea ce a fost bun în trecut și căpătăm și mai multă siguranță asupra continuității și trăiniciei marilor înfăptuiri contemporane, de construire a unei lumi noi, mai bună, societatea socialistă.

Clădirea Academiei Mihăilene (I)

Clădirea Academiei Mihăilene (II)

Clădirea Academiei Mihăilene (III)

